

218

ВІЛЬНА

УКРАЇНСЬКА ШКОЛА

Орган Всеукраїнської Учительської Спілки

№ 8—9.

25

З М І С Т:

стор.	стор.
Література. До трудової вільної школи 81	
Музичненко. Питання про едину школу на Україні	85
Проф. В. Родников. Ідея єдиної школи в своєму першому джерелі	89
Ганна. На порозі нової школи	93
Горбіній. Совітська школа	100
Ісаев. В Західній Європі й Америці.	
Од редакцією Ол. Музиченка.	
Тижневий з'їзд англійських	
учителів	103
Чи пережила себе читанка?	104
Підгаєцький. Шкільні колонії у	
Італії	107
Веселій. Поштова дитяча шкіль-	
скринька	112
Вчительські спільноти	
Дорошкевич. Учитель і школа	115
Іжні звістки	120
На хроніка	
Чепія. Школа і освіта на Укра-	
їні	123
Ф	Ф
C. Постернак. Постановка справи підготовування учителів за часи революції в Росії і на Україні	137
O. М. До історії єдиної школи на Україні	143
B. Камінський. З'їзд діячів середньої укр. школи	145
Основи будівництва вільної єдиної трудової соціалістичної школи на Україні	149
Дрібні звістки	152
Критика (С. Т., С. Дорош, П. Пелех, О. Курило, Я. З., П. Гоцецький, С. Д., В. Родников, М. Кравчук, Ол. Радзимовський, Л. Чикаленко)	159—183
Бібліографія.	
Проф.-доц. В. Родников. Огляд літератури по питаннях трудової школи	183
Нові книги	189
Од редакції	188
II-ий З'їзд Делегатів Всеур. Учит. Спілки 15—18 січня 1919 року (кінець)	33—48

Рік другий. 1918-19 шк. р.

Березень-
Квітень.

Постановка справи підготовування учителів за часи революції в Росії і на Україні.

За часи революції Україна переживала і переживає надзвичайний зрост числа народних шкіл. Одночасово з ростом шкіл йшов в процесі революції одлив значної частини учительства до роботи по других галузях життя народного. Тому далеко в більшій пропорції, ніж росли школи, зростала і зростає потреба в учителях.

Нині, коли на чергу дня рішуче поставлено питання про утворення Единої Трудової Школи і про всенародне обовязкове навчання для всіх дітей шкільного віку, коли широко ставиться питання про організацію дошкільного виховання дітей і про всенародне позашкільне навчання,—нині справа підготовки учителів і діячів по дошкільному вихованню і позашкільній освіті набирає надзвичайної державної важливості.

Аби вияснити, як треба ставити цю справу нині на Україні, роздивимося, як ставилася ця справа і що зроблено в цій справі за часи революції в Росії і у нас, на Україні.

1.

Йшла ця справа в Росії і на Україні за часи революції ріжними шляхами.

В Росії з жовтня 1917 року утворилася стала радянська влада. З того часу і по цей день вся справа освіти була в одних руках, направлялася по єдиному шляху, по єдиній системі і плану. Здійснення Единої Трудової Школи з всенародним обовязковим навчанням було рішуче поставлено на порядок денний. Першим найбільшим кроком по шляху до здійснення цього завдання—було поставити як слід справу підготовки учителів. „Подготовить нового йдейного шкільного работника—це почти тоже, що сформувати нову армію нових учителів,” писав офіц. орган Комісаріату Освіти „Народное Просвещение” (1918 р. № 18—ст. 6).

В звязку з цим перед Відділом Підготовки Учителів Російського Комісаріату Освіти стало 2 завдання:

1) дати новій школі нового учителя, 2) дати відповідну кількість учителів.

Коли прийняти на увагу, що треба було не тільки нову колосальну армію нових учителів, не менше 100.000 душ (обіжник Коміс. Освіти Нов. Ц. И. К. ЗІ.XII. 1918 р.), але що і всю колосальну армію старих учителів також треба було відповідно підготувати, ясними стануть складність і грандіозність завдань, зазначених вище. Відповідно складності і грандіозності завдань був сконструйований і самий орган Комісаріату Освіти, який керував справою підготовки учителів—Відділ Підготовки учителів, який мав спочатку 4 підвідділи, а потім ще два, з досить великим штатом співробітників.

Першим кроком Відділу була організація всеросійської наради діячів по підготовці учителів, працями якої і користувався потім Відділ в своїй праці.

Аби виконати *перше завдання—дати новій школі нового учителя*, треба було поставити на нові підвалини саму підготовку учителів. Праця в школі першого ступня вимагає не меншої підготовки загальної, психологічної і професійної, ніж праця в школі другого ступня, і вчитель і той і другої школи мусить однаково добре розуміти життя, його закони, його хід, а також знати трудові методи навчання. Тому Единій Трудовій Школі мусила відповідати і *Едина Вища Педагогічна Школа*.

Питання про розроблення типу такої Единої Вищої Педагогічної Школи було поставлене на порядок денний, але воно вимагало багато підготовчої праці, багато часу. До того ж, поки буде вироблений проект, треба було почати реформувати існуючі типи педагогічних шкіл.

1) Педагогічні класи дівочих гімназій, дівочі інститути, єпархіальні школи і упрощені педагогічні курси були зачинені цілком, як абсолютно не придатні для підготовки учительського персоналу для нової школи.

2) Учительські семинарії були реформовані по Тимчасовому Положенню про учительські семинарії, затверженному Державною Комісією по Освіті 5—го жовтня 1918 року. (Інформаціонно-справочний Еженедельник Коміс. Просв. 1918 р. № 1).

По цьому „Положенню” семинарії мають п'ять класів (3 роки по програмі другого ступня Ед. Тр. Шк., два роки педагогічної підготовки), готують учителів для першого ступня Е. Т. Шк., утримуються виключно на державні кошти, мусять приймати всіх придатних, хоч і без усякого цензу (по колоквіуму). Введено ряд нових предметів, які історія соціалізму, соціологія, політична економія, аграрне питання і підвалини Радянської Конституції в звязку з загальною теорією права. На нових підвалинах збудовано і керування семинарією (учась учнів і представників однієї радянського учительства і Відділів Нар. Осв.).

3) Аналогічні зміни були введені і в програмах учительських інститутів, які мали завданням готовувати учителів для другого ступня Е. Т. Школи.

4) Московський Шелапутинський Педагогічний Інститут, який мав вузькі завдання—підготовку учителів для середньої школи, перетворюється нині в Московську Педагогічну Академію. При Інституті, до повної його реформи, засновано такі відділи: 1) для наукового розроблення педагогічних питань; 2) для підготовки діячів по дошкільному вихованню; 3) для підготовки високо кваліфікованих педагогів для педагогічних шкіл і для зразкових шкіл і 4) для підготовки діячів по позашкільній освіті і організаторів інструкторів по народній Освіті.

При Академії будуть улаштовані колосальні зразкові шкільні Лабораторії, цілий зразковий шкільний городок, який мусить бути втіленням ідей трудової школи, і т. і.

Вироблено широкий програм пропедевтичних і спеціальних предметів.

• **Пропедевтичні предмети:** історія соціалізму, соціальна політика і комунізм, історія наукового світогляду в звязку з історією культури, загальна технологія, трудові процеси в школі (продукційний педагогічний труд), історія техники, фізичне виховання (гри, спорт, фізичні вправи і т. і.), естетичне виховання (музика, скульптура і т. і.), педологія, загальна і експериментальна педагогіка, шкільна гігієна, псіхопатологія дітячого віку, загальна організаційна наука, методологія і логіка наук, театр і художнє читання і оповідання (постановки, інсценування, драматизація, дікція, декламація, хорова декламація і т. і.), питання організації і практики трудової школи—Комуни.

Спеціальні предмети розбито на чотири цикла: 1) фізично-матем., 2) природно-історичний, 3) географічний, 4) соціально-історичний.

Для заміщення катедр і посад керовників в Педагогічній Академії оголошено всеросійський конкурс („Народное Просвещение“ 7—XII—1918 р. № 22 стор. 18).

А з 1-го січня 1919 року з цією Академією злито ще і Московські Педагогічні курси ім. Тихомирова.

5) Реформа існуючих типів педагогічних шкіл і одкриття цілої сітки їх не могло задовільнити колосальної потреби в учителеві. Тому Відділу Підготовки Учителів довелося утворити ряд пам'ятів в формі однорічних тимчасових педагогічних курсів чотирьох категорій: 1) для підготовки учителів 1 ступня Е. Т. Шк., 2) для підготовки учителів 2 ступня Е. Т. Шк., 3) політехнічні курси для підготовки керовників по переведенню трудового принципу в життя школи, 4) курси для прискореної підготовки шкільних інструкторів.

Положення про ці курси, учебний план і сміта були опубліковані в „Народном Просвещении“ од 7—XII — 1918 р. № 22, ст. 12 — 16. (Сміта, напр., курсів і категорії—261.925 карб. на рік).

6. Для того, щоб відповідно підготувати старе учительство, організовано більше сотні літніх педагогічних курсів, в програм яких вводились нові предмети, аналогично з учительськими семинаріями.

7. Одночасово йшло в Комісіях розроблення питання про тип Едикт Вищої Педагогічної Школи.

В листопаді 1918 року вироблено проект уставу *Педагогічних інститутів і опитних при них школ*. Курс чотирьохрічний. Предмети поділяються на спільні для всіх студентів (аналог з Педагогічн. Академією) і спеціальні по циклах: 1) математ-фізичний, 2) фізично-матем., 3) біологічний, 4) фізично-хімічний, 5) географічний, 6) літерат.-художній, 7) соціально-історичний. При Інституті десятка півтора-два лабораторій, кабінетів, музеїв, опитних школ і т. і. Сміта кожного такого Педагогічного Інституту вирахована приблизно в 1.861.030 карб. на рік.

8. Нині вироблено уже і тип нормального Інституту Народної Освіти-Единої Вищої Педагогічної Школи, з п'ятьма відділами для підготовки працівників: 1) по дошкільному вихованню, 2) для 1-го ступня Е. Т. Шк., 3) для 2-го ступня Е. Т. Шк. 4) по трудових процесах і 5) по позашкільній освіті. В найбільших центрах будуть організовані при інститутах ще відділи по естетичному і фізичному вихованню.

Всі існуючі педагогічні школи, крім вищезазначених однорічних педагогічних курсів, як самостійні школи, зачиняються. Замість їх утворюються Нормальні Інститути.

Учительські семинарії в цьому шкільному році дають останній випуск, учні передостаннього класу зачисляються з осені 1919 року на перший курс другого відділу Нормальних Інститутів, а де не буде організовано таких інститутів, зачисляються на 1 курс однорічних педагогічних курсів 1-го типу (для 1 ступня Е. Т. Шк.). Інші класи семинарій вливаються в відповідні групи Единої Тр. Школи.

Де є університети або вищі технічні школи, Нормальні Інститути Народної Освіти вливаються, по змозі, в ці вищі школи на правах факультетів (Відповідний обіжник і проект на місця уже розіслано і на 15 березня кожна педагогічна школа мусіла подати своє заключення з приводу проекту).

В такому напрямі, йшла робота Російського Комісаріату Освіти над *першим завданням*—дати новій школі нового чителя.

Одначасово йшла робота над *другим завданням*—дати відповідну кількість учителів.

За друге півріччя 1918 року одчинено більше 40 нових учительських семинарій, 5 учительських інститутів і до 50 педагогічних курсів, не рахуючи більше сотні літніх педагогічних курсів. На черві одкриття 200 нових однорічних педагогічних курсів вищезазначених чотирьох типів.

На організацію нових педагогічних шкіл одпускаються кошти без обмежень. Ще 31 жовтня 1918 року Відділ Підготовки Учителів пропонував, а 31 грудня 1918 року ще раз рішуче і настирливо нагадував про необхідність „негайного одкриття однорічних педагогічних курсів, де тільки можливо, використавши для того всі педагогічні і лекторські сили. Кредіти на курси будуть откриватися негайно по мірі заяв“ („Нар. Просв.“ 1918 р. № 22, стор. 10 і № 23, стор. 23).

Коли додати, що сміта на одні однорічні педагогічні курси (200 штук) вирахована в 48 міліонів, а вся сміта на підготовку учителів в 1919 році розрахована більше ніж на сотню міліонів; що всі педагогічні школи

водяться на державні кошти, що кожен стипендіат має отримувати стипен-
дію по місцевій прожитковій нормі—ясними стають заходи Російського Комі-
саріату Освіти що до забезпечення школи потрібною кількістю учителів.

Правда, не треба уявляти собі постановку справи підготовки учителів
в Росії в занадто рожевих фарбах: соціально-політичні, економичні і куль-
турні обставини і там ставлять цілий ряд обмежень, часто даже великих;
лабораторії, кабінети, музеї і т. і. часто лише на папері; матеріалів для
практичних вправ абсолютно немає; педагогів, керовників і лекторів для
педагогічних шкіл і курсів не вистачає, і цілий ряд семинарій, інститутів,
педагогічних курсів без ряду учителів. Дійсно нові учителі-викованці Нар-
мальних Інститутів Народної Освіти коли то ще будуть і т. і. т. і.

Але характерно, що Державна Влада в Росії йшла попереду місць. В
обіжнику од 31—XII—1918 року Відділ Підготовки Учителів докоряє місце-
вим Відділам Народної Освіти за те, що замісць 200 педаг. курсів одчине-
но поки що лише 50. „Підготовка учителів—є справа колосального держав-
ного значіння. Для здійснення всенародного навчання і Единої Трудової
Школи потрібна велика армія педагогів не менше 100.000 душ, гово-
рити далі обіжник (Нар. Обр. № 23, стор. 23).

Так, од незначних реформ істнущих педаг. шкіл до утворення гран-
діозних нормальних Інститутів Народної Освіти, цифра в 476 тисяч карбован-
ців, витрачених на підготовку учительства в 1917 році, виросла до 120 міліонів
по сміті 1919 року.

Працюючи по Единому плану, стала влада за півтора року безперерв-
ної роботи змогла дійсно широко розвернути справу з підготовкою учи-
тельства.

ІІ

Не так в багатьох відношеннях склалася справа з підготовкою учитель-
ства на Україні.

В той час, як в Росії півтора роки без перерви влада перебувала в
одних руках, провадилася одна політика, розроблялися і доводилися до кін-
ця намічені плани—на Україні за часи революції відбулося багато змін, пе-
реворотів. До того ж нова політична форма і влада, за виключенням
гетьманщини, тяглася не більше двох-трьох місяців.

Спочатку виростання Центральної Ради і період боротьби за автономію. Далі кілька місяців куточком автономії з общинами кути Генеральним
Секретаріатом, без реальної влади. Далі два місяці—листопад і грудень
1917 року—часи Української Республіки. Січень і лютий 1918 року—часи
повстання і влади большевиків. Березень і квітень—поворот Центральної
Ради з німцями і період Голубовичівщини. Травень—листопад 6 місяців пе-
ріод гетьманщини, оперті на німецьких багнетах, при чому сама гетьман-
щина пережила 3 доби: самостійництва в лапках, федерації і Келлеровщини
з добровольчиною з девізом: „никаких українцев нет”.

Грудень 1918 і січень 1919 року—період директорії, і нарешті з лютого—по нині—період радянської влади.

Стільки змін, переворотів, влад кабінетів, світоглядів і поглядів, що
важко говорити про якусь едину сталу політику в питанні курсів по украї-
нознавству.

В 1918 році літом теж саме в більш організований формі зробило б.
М-во Н. О. утворивши курси 3—х типів: лекторські курси для учителів
середніх і вищих початкових шкіл, і курси для учителів початкових шкіл, 64
курсів, із них 59 українських і 5 польських і єврейських; це були теж учи-
тельські курси по українознавству, хоч уже в програмі курсів вставлені був
невеличкий курс лекцій про Едину Трудову Школу. На цих курсах 1917,
1918 років перебувало майже все народне учительство України. За місяць-

півтора звичайно, не можна було вивчити українознавства і української
мови, але поставлена мета все ж досягалася: загальне знайомство з украї-
нознавством, увага до цього, зацікавлення їм, а робота в школі з учнями
ддавала решту.

Організацію щорічно літніх курсів малося на увазі зробити постійною
при чому од завдань вищезазначені першої черги, літом 1919 р. проектувава-
лося перейти до завдань дальших—до питання про єдину трудову школу,
до викладання педагогік. і психол. дисциплін і т. і. словом, до підняття
педагогічного рівня учительства.

З цього погляду та робота, яка нині намічається в звязку з питан-
ням про Едину Трудову Школу, цілком майже совпадає по характеру з тою
роботою, яка уже була намічена на це літо що в комісії про курси весною
1918 року (протоколи комісії по курсах).

Так, спочатку українське громадянство і свідоме учительство, а потім
Генеральний Секретаріат і Міністерство Н. О. працювали над розвязанням
найболячішого шкільного питання на Україні—покінчти з ганебним ру-
сифікаторством. Це що до старих учителів, які уже працювали по школах.

Цілий ряд заходів треба було вжити також і що до нових учителів,
яких випускали учительські семінарії, інститути і педагогічні курси, аби во-
ни були підготовлені до праці, в новій рідній школі (обіжники про україні-
зацію учительських семінарій, інститутів, педагогічних курсів; про обовязко-
ве введення предметів українознавства, в програмі іспитів на тітул учите-
лів і т. і.)

Нічого закінченого по цьому питанню і до нині в житті не переведено,
бо при більшості урядів питання не встигали і поставити, за часи ж Геть-
манщини, яка проіснувала найдовше, цілих шість місяців, усі спроби Відділу
Учительських Шкіл провести певний законопроект або обіжник розбивали-
ся об упертість Міністра Н. О. М. П. Василенка.

При Директорії, правда, нарешті обіжник про українізацію учитель-
ських семінарій, інститутів був затверджений Міністром, але в житті перей-
ти також не встиг. Одночасово з цією, з'ясованою вище колосальною ро-
ботою над підготовкою учительства ріжних націй України до праці в рідній
школі і над дерусифікацією школи, роботою, якої не доводилося провадити і
на неї витрачати сил і енергії в Росії,—на Україні, аналогічно з Росією, увесь
час йшли підготовчі роботи до корінної реформи школи і справи підготовки
учителів: більше десятка комісій, фаховців-педагогів працювало над
планом і програмою Единої школи, над проектом всенародного і обовязко-
вого навчання, окрема кімісія розробляла проект нормального типу педа-
гогічної школи і проект реформи учительських інститутів, семінарій і педа-
гогічних курсів.

Зазначені вище, на початку другого розділу цієї замітки, надзвичайно
несприятливі для якоїсь сталої безперервної роботи обставини життя на
Україні, особливо часті зміни політичних форм і урядів, не раз переривали
почату роботу, а то і зовсім припиняли і не дали змоги і до нині закінчити її
перевести в життя. Але тут вважливо підкреслити, що, працюючи в ріжних
умовах, відповідні комісії в Росії і на Україні йшли в загальніх рисах од-
наковим шляхом і істнющі типи педагогічних шкіл не відповідають вимогам
життя. треба виробити проект нормальної педагогічної школи, а потім від-
повідно реорганізувати істнующі педагогічні школи. Доки ж цього проекту
не вироблено одчинити нові педагогічні школи істнующих типів, щоб ні на
одну хвилину не спиняти росту числа педагогічних шкіл. Ця нормальна
педагогічна школа повинна давати фахову педагогічну підготовку; відповід-
но двом основним ступням Единої Школи—мати два типи, один як продов-
ження Единої Трудової Школи, другий продовження вищої школи; будувати-
ся на трудовім принципі.

Вже в обіжнику до Губерніяльних і Повітових Земств і Міських Дум од 4. VI. 1918 року б. Мво Н. О. умовою відкриття нових педагогічних шкіл ставило обовязкову вимогу утворити на місцях такі обставини для кожної нової педагогічної школи, „аби трудовий принцип навчання провадився не тільки в теорії, але й на практиці“. Крім цього проекту, Відділ Учителських Шкіл намітив і розробив кілька десятків проектів для забезпечення шкіл різних типів всіма потрібними працівниками. При чому, в звязку з тим що питання про коренну реформу школи взагалі, і учительських шкіл зокрема через несприятливі обставини і перепони затягалося, а потреба в учителях все зростала, Відділ в число зазначених проектів вставив ряд тимчасових і паліативних. Намічені проекти всі були ухвалені Міністром, але через зміну політичних обставин в життя не переведені.

Не перечисляючи всіх проектів і законопроектів, виділю головніші.

1. *Підготовка учителів початкових шкіл*—одкриття 34 учительських семинарій; сітка тимчасових педагогічних курсів для неправних учителів; курси українознавства для учителів, що не знають української мови і т. і.

2. *Підготовка учителів вищих початкових шкіл*—одкриття 8 нових учительських інститутів; збільшення числа стипендій в кожному інституті до 30 на курс; сітка тимчасових двохсеместрових курсів; курсів для неправних учителів вищих початкових шкіл; заведення і збільшення педагогічних і методичних дісциплін в вищих школах і т. і.

3. *Підготовка учителів українознавства для шкіл всіх типів*—організація окремих відділів по всіх педагогічних школах і курсах, які готують учителів вищих початкових і середніх шкіл; організація літніх трьохмісячних курсів; зімowych 6 місячних курсів для откомандированих учителів середніх шкіл і осіб з вищою освітою і т. і.

4. *Систематизоване підвищення рівня нинішнього учительства*—переведення всього учительства через літні курси; систематичне і періодичне переведення учительства по групам через піврічні і річні курси (командировки), утворення сітки педагогічних бюро, педагогічних музеїв, педагогічних бібліотек, передвіжних педагогічних музеїв і бібліотек, кадрів педагогів інструкторів і т. і.

5. *Підготовка педагогічного персоналу для учительських шкіл*: інститутів, семинарій, педагогічних курсів і класів—організацію педагогічної академії, центрального педагогічного музею, центрального педагогічного бюро; заведення педагогічних дісциплін і педагогічних семинарів по університетах і вищих жіночих курсах. Систематичні командрівки учителів середніх шкіл: організація психологічного інституту і т. і.

6. *Підготовка учителів так званих „не наукових“ предметів* (малювання, кресління, краснопису, ручної праці, співу, музики, фізичних вправ і т. і.)

7. *Підготовка учителів професійних шкіл*.

8. *Підготовка інструкторів по шкільній освіті* (організація курсів, з'їздів, вироблення інструкцій для інструкторів і т. і.)

9. *Забезпечення всіх учительських шкіл всього учительства педагогічними книжками* і ріжним приладдям до вчення, і цілий ряд дрібніших проектів, планів і законопроектів.

Такі намічалися на Україні проекти реформи в справі постановки підготовки шкільних учителів і проекти для забезпечення шкіл всіх типів учителями всіх предметів. Основна думка була використати максимально кожну хвилину для збільшення числа учителів і поліпшення їх якості.

Через зазначені вище обставини життя на Україні, 90% всього наміченого, розробленого і частиною втіленого в форму певних законопроектів, обіжників і т. і., зсталося лише на папері і в життя не переведено.

На Україні прірва між проектованим і здійсненим в цій галузі Народної Освіти ще більша, ніж в Росії, тільки по цілком іншим причинам.

Там, в Росії, обмеження і перепони уряду в непереведенні проектів в життя ставило саме життя, його економічні, соціальні і культурні обставини; тут, на Україні, перепоною являється уряд або той, при якому ці проекти утворювалися (як, наприклад, гетьманський уряд), або новий уряд, який приходив на зміну попереднього і одикиав плани, проекти і законопроекти попереднього уряду. Не мало було законопроектів, які буквально 5—6—10 разів наново складалися, переживали два три уряди, й досі в життя ще не переведені, не зважаючи на неминучі потреби життя. (Законопроекти, напр. про Херсонськ., Елізаветгр. уч. інститути, про Житомирський інст., про 14 семинарій і т. і.)

Треба добре і яскраво уявляти всі змальовані вище на початку II розділу цієї статті обставини життя на Україні за часи революції, щоб мати, правдиву мірку для оцінки того, що зроблено в справі підготовки учительства¹⁾.

C. Постернак.

(Продовження буде).

До історії єдиної школи на Україні.

Ше та комісія по підготовці першого Українського Київського учительського з'їзду, який відбувся в серпні 1917-го року, підняла питання про єдину школу. Вона заслухала доклади своїх членів Ол. Ф. Музиченка та П. І. Холодного, першого про теорії єдиної школи і стан її в західній Європі та Америці, а другого про розвязання цього питання на Україні, і допоручила їм разом обмірювати цю справу та доклади з'їзду. Матеріали двох докладів були об'єднані, і загальний план єдиної школи був прочитаний П. І. Холодним.

Одразу ж їм дуже зацікавився секретар освіти І. М. Стещенко, який взагалі поклав перші кроки будівлі нашої національної школи. Занятий складними тоді політичними справами, Ів. Матв. на чолі робот по єдиній школі поставив П. І. Холодного, який хотів перш усього виробити під власним головуванням плани навчання по окремих галузях знання, а потім звести всі роботи до купи. Для здійснення цього плану Холодний утворив комісії по розробленню програми навчання, які працювали весною і літом 1918 р. Ці програми виходили з уявлень, оточуючих дитину, і в остаточному виді були передані П. І. Холодному..

Проект єдиної школи одразу ж потяг за собою питання про всенародне (загальне) навчання. Для конкретного переведення його в життя за міністра К. В. Прокоповича була з представників усіх національностей, народних управ та педагогів скликана комісія. На чолі її став генеральний інструктор народного Міністерства Ол. Ф. Музиченко. Тоді ж був скликаний з'їзд з представників губерніяльних та міських управ всієї України і вироблена анкетна картка, з якою комісія звернулась 2-го травня 1918 р. до повітових та міських народних управ. Гетьманщина та зміна міністерства на деякий час припинили роботу по єдиній школі. Міністр М. П. Ва-

¹⁾ Тут опущена справа підготовки діячів по позашкільній освіті і дошкільному вихованню (цілий ряд курсів, з'їздів і т. і.) Ця справа провадилася в б. М-ві Н. О. цілком окрім од підготовки учительства для шкіл об'єднання цієї справи з справою підготовки учителів для шкіл, як це проектується з осені 1919 року зробити в Росії в нормальних інститутах народної освіти, на Україні не намічалося.